

ВІСНИК

Центру комерційного права

№ 4 (17) '2004

Голова Вищого господарського суду п. Дмитро Притика вітає учасників Міжнародного форуму з фінансового оздоровлення та банкрутства, який провели в Києві Спілка кризис-менеджерів України та Центр комерційного права. Участь у форумі взяли Вищий господарський суд України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, комітети ВР з питань промислової політики та підприємництва і з питань економічної політики, Фонд державного майна, Український союз промисловців та підприємців, Асоціація українських банків.

Судова система – це елемент суспільного і державного організму. І було б утопією розраховувати на те, що вона миттєво зміниться. Але нині настав той час, коли ми повинні відповідними процесуальними механізмами досягти поставленої перед нами мети.

Микола Оніщук, заступник голови Комітету ВРУ з питань правової політики, народний депутат України

Зміст:

На шляху до правової держави

Міжнародний форум з фінансового оздоровлення та банкрутства

Виступ директора Центру
Валентини Данишевської 2-4

Громадські обговорення

законопроектів

Українська процесуальна реформа: завдання, поставлене часом

Народний депутат *Микола Оніщук*
презентує новий законопроект
Господарського процесуального
кодексу на факультеті правничих
наук НаУКМА 5-6

Фаховий підхід

Місце права господарського відання у системі речових прав

Юридичний консультант *Юрій Попов*
на конференції у Донецьку зробив
довідку на тему "Господарське законо-
давство України: практика застосування
та перспективи розвитку в контексті
європейського вибору" 7-8

Наші семінари

Система державної реєстрації бізнесу

Проблеми впровадження
Закону України "Про державну
реєстрацію юридичних
осіб та фізичних осіб-підприємців"
розглядаються на семінарах для
державних реєстраторів, які
проводять Центр комерційного
права та Державний комітет
з питань регуляторної політики
і підприємництва 9-10

Актуальна тема

Обговорення в Інтернеті реформування системи дозволів

..... 11

Центр комерційного права поділяє думку про те, що адреса юридичної особи не повинна входити до змісту установчого документу. Адже установчі документи (статут, установчий акт) – це локальні нормативні акти, що містять правила, які регулюють відносини всередині організації, а також відомості, що ідентифікують організацію, наприклад, назва юридичної особи, її організаційно-правова форма тощо.

Валентина Данишевська, директор Центру комерційного права

*Проект здійснюється за фінансової підтримки
Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)*

МІЖНАРОДНИЙ ФОРУМ З ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА БАНКРУТСТВА

Голова Вищого господарського суду п. Дмитро Притика вітає учасників Міжнародного форуму

творчому процесі. Зокрема, Комітетові ВР з питань економічної політики запропоновано створити експертну раду з провідних фахівців та вчених, які б відстежували законодавчі ініціативи та робили належні експертні висновки. Крім того, запропоновано створити робочу групу з розробки комплексного законопроекту для реформування законодавства про банкрутство. Ряд пропозицій передбачають поліпшити окремі положення закону, спрямовані на запобігання зловживань з боку недобросовісних учасників процедури банкрутства.

Пропонуємо увазі читачів скорочений виступ на форумі директора Центру комерційного права **п. Валентини Данішевської**.

Маючи значний досвід участі в різних заходах з обговорення проблем застосування законів України, я знаю, що зазвичай за результатами таких обговорень пропонується внести зміни до прийнятих законів з метою уникнення їх різного тлумачення, неправильного застосування тощо. Тож готуючись до виступу, я вирішила проаналізувати законотворчий процес щодо банкрутства. Але перш ніж навести деякі результати свого дослідження, хочу підкреслити, що залишаюся переконаною в тому, що всі причетні до цього процесу люди – як ті, що готували законопроекти, так і ті, що їх приймали, – намагалися змінити ситуацію на краще. Отже, розглянемо деякі зроблені нами підрахунки.

Як відомо, вперше Закон України "Про банкрутство" був прийнятий у травні 1992 р. У новій редакції він набрав чинності з 1 січня 2000 р., отримавши й нову назву – "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Незважаючи на невеликий обсяг Закону в редакції 1992 року, мало хто за тих часів ризикував змінювати цей Закон. За весь час його існування в текст внесено лише 7 поправок. Але треба віддати належне Вищому арбітражному суду України, роз'яснення якого, здійснені на підставі узагальнення практики розгляду справ про банкрутство, заповнили численні прогалини Закону. Стосовно ж нової редакції, то, починаючи з кінця 2000 року, в Закон уже внесено близько 100

У вересні цього року в Києві відбулася важлива подія – перший Міжнародний форум з фінансового оздоровлення та банкрутства. Її організаторами виступили Спілка кризис-менеджерів України та Центр комерційного права. До роботи долучилися також Вищий господарський суд України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, Комітети Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва і з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій, Фонд державного майна, Український союз промисловців та підприємців, Асоціація українських банків. У роботі Форуму взяли участь близько 200 осіб: арбітражні керуючі, судді, юристи, інші фахівці у галузі банкрутства, що практикують в Україні, Росії та Чехії. Триденна програма складалася з трьох частин: з'їзду кризових менеджерів, власне форуму – широкого обговорення різних аспектів процесу фінансового оздоровлення та науково-практичної конференції "Роль держави в процедурах банкрутства в умовах сучасної ринкової економіки". Учасники конференції виробили рекомендації для вдосконалення законодавства у сфері банкрутства і надіслали їх до Верховної Ради та Кабінету Міністрів України. Рекомендації визначають напрями розвитку законодавства та передбачають низку заходів для забезпечення участі професійної громадськості у законо-

(за нашими підрахунками 92) поправок. А щоб приблизно підрахувати, скільки їх пропонувалося, ми проаналізували розгляд Верховною Радою законопроектів, присвячених банкрутству, у 2003-2004 рр. і виявилось, що з 22 розглянутих прийнято остаточно – 3, у першому читанні – 1, що становить близько 15%. Давайте розглянемо кілька прикладів і поміркуємо, чи доцільна "масована атака" на Закон, чи завжди зміни до закону є корисними?

Перший приклад: введення чи поширення процедур банкрутства на тих чи інших суб'єктів вибірково. В прикінцевих положеннях Закону 1999 р. було зазначено, що справи про банкрутство підприємств-сільськогосподарських виробників не порушуються з дня опублікування цього Закону до 1 січня 2004 року. Очевидно, що на той час у Верховній Раді процедури банкрутства розглядалися як негативні, і панувала думка, що сільгосп-підприємства мають бути захищеними від їх впливу. Однак, у 2000 р. з'явився законопроект "Про стимулювання діяльності сільськогосподарських підприємств на 2001-2004 роки", згідно з яким пропонувалося скасувати прикінцеві положення Закону "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" щодо поширення його дії на сільгосп-підприємства. Мабуть, автори цієї пропозиції дійшли висновку, що банкрутство не є цілковито поганою процедурою, вона дозволяє відновити платоспроможність, отримати пільговий

Народний депутат України Олег Царьов, директор Центру комерційного права Валентина Данішевська, голова Судової палати з господарських спорів ВСУ Іван Шицький, голова ВСУ Дмитро Притика, голова Співки кризис-менеджерів України Павло Михайліди

режим для роботи під час дії мораторію, пропонує включити додаткові ресурси для здійснення фінансової та виробничої реструктуризації, знайти інвестора тощо. На мій погляд, це правильний підхід. І тільки хибне розуміння того, що процедури банкрутства – це погано, призводить до таких переконачень. Цей законопроект був прийнятий Верховною Радою і з 2001 року підприємства-сільгоспвиробники отримали можливість повною мірою використовувати всі надані Законом можливості для відновлення своєї платоспроможності. Але вже в 2003 році у Верховній Раді реєструється новий законопроект про внесення змін до Закону України "Про стимулювання діяльності сільськогосподарських підприємств", у якому знову пропонується ввести обмеження на процедури банкрутства для сільгоспідприємств. Наближається прийняття цього закону. Крім того, на розгляді знаходиться аналогічний законопроект для гірничих підприємств. Така непослідовність законодавця переконачує в тому, що сьогодні в Україні ще досконально не вивчено вплив процедур банкрутства як на конкретну галузь, так і на економіку в цілому.

У сучасних і дореволюційних юридичних та економічних публікаціях стверджується: основою ринкової економіки є кредит, а основою кредиту – довіра. Тому для розвитку ринкових відносин у країні необхідно, щоб кредитор мав упевненість у тому, що він завжди матиме можливість цивілізовано вимагати повернення боргу і врешті-решт його отримати. А ситуацією, коли створюються нерівні умови перед законом, коли привілеї (навіть сумнівного змісту, як ми бачимо з наведеного прикладу) існують лише для деякого, а головне – надаються вони не за рахунок держави, а за рахунок кредиторів, не випадає пишати нашому парламентові як з огляду невідповідності таких законів Конституції, так і з огляду підризу довіри до держави, яка задекларована як правова та така, що має ринкову економіку.

Мабуть, не такий масштабний, але не менш показовий приклад – це внесення до Закону прийнятих 7 березня 2002 року змін, які стосувалися вдосконалення ряду процедур банкрутства (№ 3088-Ш). Закон був прийнятий і за

його положеннями набрав чинності через три місяці після опублікування (в липні того ж року). Не минуло й місяця, як у Верховній Раді був зареєстрований інший законопроект (№ 2060 від 12 серпня 2002 р.), згідно з яким більше половини щойно внесених до Закону поправок скасовувалося. Тобто, Закон ще не встиг попрацювати, не накопичено досвіду його застосування – як раптом надходить пропозиція відмінити внесені зміни. У редакції Закону від 7 березня 2002 р. стаття 14 передбачала, що кредитори можуть впливати на зміст реєстру, тобто, кожен кредитор може подати заперечення відносно вимог інших кредиторів, яких включено до реєстру. На наш погляд, це підкреслювало устої конкурсного провадження та сприяло зменшенню кількості зловживань правом, коли кредитор з боржником входять у змову та штучно нарощують борги. Суд ще не встиг розглянути жодної скарги, коли надійшов законопроект, що скасовував цю норму. А в багатьох країнах подібні норми роблять свою добру справу.

Далі. Що сталося з мораторієм? Закон від 7 березня 2002 р. розвивав статтю 12 у частині, що присвячена мораторію, не змінюючи дефініцій, тобто, не змінюючи по суті поняття мораторію (зупинення виконання зобов'язань, строк виконання яких настав до дня введення в дію мораторію). Це визначення зберігається і зараз. Законопроектом від 12 серпня 2002 р. (до речі, його прийнято 3 квітня 2003 р.) в частину 3 статті 12 вносяться розмаїті зміни і з ними з частини 5 виключається останній абзац, де сказано, що мораторій не поширюється на вимоги за зобов'язаннями, що виникли в процедурах розпорядження майном та санації. Нагадую, що визначення мораторію у ст.1 Закону залишається незмінним. Таким чином, якщо оцінити стан Закону в комплексі на сьогоднішній день, то можна впевнено сказати: внаслідок тих або інших змін сутність мораторію не змінилася. Разом з тим, склалося уявлення, що оскільки слова про те, що мораторій не поширюється на певні зобов'язання вилучили, то таким чином на них поширили дію мораторію. Зрозуміло, що з цим погодитися не можна, але такий хаотичний законотворчий процес вносить сумніви та створює передумови для суперечливої судової практики.

Чому не можна вважати, що на вимоги поточних кредиторів поширюється дія мораторію? Визначаючи поняття мораторію законодавець вивів з-під його впливу частину вимог, поділяючи їх за строком виконання зобов'язання. Якщо строк виконання зобов'язання настав до дня введення в дію мораторію, то на задоволення таких вимог мораторій поширюється, якщо після – то ні. Це є цілком логічним, адже якщо припустити, що мораторій поширюється на майбутні зобов'язання, то тоді кожна угода, укладена після введення мораторію, була б недійсною і суперечила б закону, який забороняє боржникові виконувати зобов'язання. Разом з тим, мені відомі судові рішення, які поширювали мораторій і на зобов'язання, що виникли в процедурі розпорядження майном, на підставі вилучення із Закону прямої вказівки на те, що на такі вимоги дія мораторію не поширюється.

Ще один приклад. Існують намір і бажання розділити поняття "конкурсні кредитори" та "поточні кредитори". Якщо раніше їх поділяли за принципом "чи було зобов'язання", то тепер відповідно до ст. 1 Закону вони поділяються за принципом "чи настав строк виконання". Таким чином, частина кредиторів, зобов'язання відносно яких існували, але строк їх виконання ще не настав, перемістилися з конкурсних до поточних. Якщо це було зроблено свідомо, то треба було узгодити з цією позицією і всі подальші положення Закону. Наприклад, не варто було залишати право таким кредиторам подавати заяву з майновими вимогами, проте у Законі це право зберігається. Зараз перед цією частиною кредиторів постає чимало проблем. Про це йдеться в нещодавно опублікованій у газеті "Юридическая практика" статті арбітражного керуючого Леоніда Талана. І я цілком погоджуюся з його висновками. Проблема стала актуальною після прийняття непередуманих змін до Закону, внаслідок чого ситуація виглядає так, що кредитор нібито сам має право обирати, бути йому конкурсним чи поточним. Перед тим як вносити такі зміни до Закону, слід глибоко вивчити проблему і зрозуміти, чого ми хочемо досягти. Наприклад, я сьогодні не готова відповісти, куди слід віднести таких кредиторів. Якщо їх віднести до конкурсних, тоді полегшуватиметься участь боржника. Якщо ми цього не хочемо і вважаємо, що боржник повинен сплатити всі борги, які виникають після відкриття справи про банкрутство, то можна піти і на це. Але вибір підходів потребує ретельного аналізу для того, щоб не допустити прорахунків і тим унеможливити досягнення цілей, що поставлені перед нами Законом. А це – курс на відновлення платоспроможності боржника.

Сьогодні у Верховній Раді ще знаходиться велика кількість законопроектів. На думку пана Царьова, який очолює підкомітет з питань приватизації та банкрутства у Комітеті з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій, найбільш пріоритетним є законопроект, що має подолати мораторій на примусову реалізацію майна. Ми аналізували не тільки цей законопроект, але й інші, подані на розгляд, і можемо сказати, що здебільшого вони присвячені питанням переміщення кредиторів по черзі (або вперед, або за межі черги, або за межі процесу). Всі знають, що вийти за межі процесу прагнуть забезпе-

чені кредитори, за межі черги просяться працівники, а ближче до початку черги, природно, хоче переміститися держава, точніше – її органи стягнення. Але без достатнього економічного обґрунтування немає сенсу змінювати черговість, що була встановлена та прийнята з урахуванням досвіду інших країн. З цього простого прикладу випливає таке: якщо ми поставимо заборгованість по заробітній платі перед витратами на ведення справи, то коли ж працівники дочекаються своєї заробітної плати? Адже арбітражний керуючий не буде отримувати зарплату, не зможе найняти оцінювача майна, провести інвентаризацію та багато інших процедур, а отже до продажу майна, яке має забезпечити надходження грошових коштів, справа ніколи не дійде.

Ще трохи про законопроект, що про нього говорив п. Царьов. Багато уваги в ньому приділено залученню до участі у процедурах банкрутства різних державних органів. На думку п. Царьова, це певний компроміс заради подолання мораторію. Але, як на мене, це – дуже шкідливий компроміс, і бажаного результату ми не отримаємо. Навіть якщо мораторій на примусовий продаж майна певних суб'єктів буде скасовано, то ціною цьому стане заблокування процедур банкрутства незліченними узгодженнями, які відповідно до проекту будуть запроваджені. Тим більше, що обов'язок погоджувати, наприклад, план санації передбачається, а наслідки, коли відповідний орган не погодить його, або нічого не відповість, не передбачені, і незрозуміло, хто, врешті-решт, прийматиме остаточне рішення щодо плану санації – суд чи державний орган. Якщо державний орган, то навіщо тоді суд? А якщо останнє слово за судом, тоді треба передбачати всю процедуру узгодження: в який строк, що і ким має бути зроблено згідно з Конституцією, де сказано, що державні органи повинні діяти в рамках повноважень, у порядку та у спосіб, передбаченими Конституцією та законами України.

Отже, короткий екскурс у законотворчість дозволяє зробити висновок: немає потреби нескінченно змінювати Закон. По-перше, будь-яка норма повинна попрацювати, а, крім того, більшість питань, що виникають у правозастосуванні, можна врегулювати шляхом формування судової практики. Якщо ж є проблеми, що потребують законодавчого вирішення, то до них треба ставитись надзвичайно виважено, обґрунтовано. Ми готові сьогодні запропонувати допомогу Комітету Верховної Ради з питань економічної політики в опрацюванні наявних законодавчих пропозицій. Сподіваюсь, що і Спілка кризис-менеджерів України прагне до співпраці. Досвід такої співпраці ми вже маємо: експерти Центру комерційного права беруть участь у роботі двох робочих груп, створених при Комітеті Верховної Ради з питань правової політики. Ця робота присвячена підготовці до другого читання проекту Господарського процесуального кодексу та опрацюванню пропозицій щодо внесення змін до Цивільного та Господарського кодексів з метою їх узгодження.

Фахівці, експерти, практики можуть і повинні брати участь у розробці законодавчих пропозицій. Але при цьому слід пам'ятати, що будь-яке втручання в законотворчу діяльність вимагає системного підходу, інакше кількість проблем не зменшуватиметься, а тільки зростатиме. •

Українська процесуальна реформа: завдання, поставлене часом

***"Ми дуже багато зробили, щоб суддя став незалежним, а судова влада стала окремою владою. Проте було випущено з поля зору, що незалежність від виконавчої і, певною мірою, від законодавчої влади, зовсім не означає відсутність суспільного контролю за діяльністю суддів"* (Микола Оніщук).**

Факультет правничих наук Національного університету "Києво-Могилянська академія" започаткував серію наукових дискусій, на яких обговорюватимуться найбільш актуальні проблеми розвитку правової системи України. Перша така дискусія, присвячена проблемам реформування процедури здійснення судочинства господарськими судами та новій редакції Господарського процесуального кодексу України (ГПК), відбулася у жовтні цього року. Обговорення організували факультет правничих наук НАУКМА та Центр комерційного права. У заході взяли участь заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань правової політики, народний депутат п. Микола Оніщук, суддя Верховного суду України п. Микола Гусак, провідні вчені-юристи, викладачі та аспіранти "Києво-Могилянської Академії", Національного університету ім. Тараса Шевченка, відомі адвокати, юристи-практики, студенти та журналісти. Учасників дискусії привітали декан факультету п. Зорислава Ромовська та директор Центру комерційного права п. Валентина Данішевська.

Дискусію відкрив п. Микола Оніщук, який зазначив, що парламент нинішньої каденції, і, зокрема, комітет ВРУ з питань правової політики, поставив завдання провести в Україні процесуальну реформу. Звичайно, певні зміни до Господарського, Цивільного, Адміністративного та Кримінального процесуальних кодексів неодноразово вносилися і раніше, проте вони були епізодичними і не

могли вирішити сукупність завдань, що стоять перед системою нашого судустрою на цьому етапі. Це зумовило те, що у березні 2004 року Верховною Радою прийнято новий Цивільний процесуальний кодекс. Нині ж у другому читанні доопрацьовуються і найближчим часом стануть предметом розгляду в парламенті нові Адміністративний та Господарський процесуальні кодекси.

Одним із завдань процесуальної реформи є відтворення основних принципів європейської практики судочинства, забезпечення спеціалізації, територіальності, права на апеляційне і касаційне оскарження. Але найважливіша мета реформи – це захист прав особи, особистості, громадянина, а не корпорації суддів, не інтересів тих чи інших політиків. Процесуальна реформа гарантуватиме особі можливість віднайти захист своїх прав у публічному судовому процесі, при його відносній простоті й економічності, та отримати справедливе судові рішення в розумний строк. "Судова система, – це елемент суспільного і державного організму, і було б утопією розраховувати на те, що вона миттєво зміниться. Але сьогодні настав той час, коли ми повинні досягти поставленої мети за допомогою відповідних процесуальних механізмів", – зазначив народний депутат.

Пан Оніщук детально розповів колегам про те, в якому стані знаходиться проект ГПК напередодні другого читання. Протягом цього року на розгляд парламенту надійшли три проекти Господарського процесуального кодексу України. Верховна Рада взяла за основу законопроект, внесений Кабінетом Міністрів України, та доручила Комітету ВРУ з питань правової політики доопрацювати зазначений законопроект з урахуванням положень двох інших законопроектів, а також пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи, після чого подати його на розгляд парламенту у другому читанні. Для виконання доручення парламенту при Комітеті ВРУ з питань правової політики утворено робочу групу, до складу якої увійшли народні депутати, представники Верховного Суду, Вищого господарського суду, Міністерства юстиції, а також представників Центру комерційного права та Центру політичних і правових реформ.

Проект Господарського процесуального кодексу ґрунтується на однакових із Цивільним процесуальним кодексом України принципах побудови судового процесу та підходах до основних його елементів. У той же час проект ГПК враховує і особливості вирішення судами спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності. Аналізуючи зміст проекту нового ГПК, Микола Оніщук розповів про основні його новели. Так, за новим ГПК пропонується віднести до спеціальної компетенції господарських судів вирішення спорів, пов'язаних із приватизацією державного або комунального майна, крім приватизації житлового фонду; спорів між акціонером і акціонерним товариством, учасниками інших господарських товариств, пов'язаних із діяльністю господарських товариств, крім трудових спорів; спорів про захист ділової репутації у сфері господарської діяльності; розгляд справ про припинення суб'єктів господарювання; справ, пов'язаних із захистом економічної конку-

ренції; справ про банкрутство. Слід відзначити, що такі справи мають розглядатися господарськими судами і у тих випадках, коли суб'єктом спірних відносин є фізична особа, яка не є підприємцем.

Проектом нового ГПК з метою спрощення та прискорення вирішення спорів, що у більшості випадків за своєю природою не викликають труднощів, – передбачається наказове провадження. Особливість цього порядку полягає в тому, що суд видає виконавчий документ без виклику сторін на підставі ретельної перевірки наданих кредитором документів за формальними ознаками. Боржник, який вважає вимоги кредитора неправомірними, має право пред'явити позов про визнання виконавчого документу таким, що не підлягає виконанню, або ж про поворот виконання, якщо виконавчий документ вже виконано, і стягнути з кредитора збитки. Слід окремо зазначити, що в порядку наказового провадження можуть розглядатися відносно "безспірні" вимоги, як от: за опротестованими векселями, визнаними судом мировими угодами тощо. Перелік таких вимог наводиться в кодексі і є вичерпним. Суттєві зміни запроваджуються у порядку реалізації права на апеляційне та касаційне оскарження, забезпечення інстанційності судового розгляду. Справа не підлягає розгляду по суті у судовій інстанції вищого ступеню, якщо її не було розглянуто судовою інстанцією нижчого ступеню. Отже, запроваджується механізм так званої послідовної касації.

Особливу увагу Микола Оніщук приділив змінам у порядку касаційного перегляду справ Вищим господарським судом України. Очевидним є те, що касаційний перегляд справи має бути лише один, не може бути двох касацій. Сьогодні і в парламентських комітетах і у Верховному Суді України з цього приводу точиться багато дискусій, в результаті яких виникає спільне розуміння того, що касаційний перегляд повинен бути єдиним, завершеним і повним. Стосовно цього доповідач зауважив: "Повторної касаційної скарги не може існувати в природі. Особа, яка вважає, що судами першої та апеляційної інстанції була допущена помилка, має право звернутися до касаційного суду, що прийме одне з трьох можливих рішень. Завдання касаційної інстанції – не тільки усунути помилку, але й сформувати єдину практику правозастосування. Якщо ж справу слухають трійки, як це відбувається зараз, то говорити про єдину практику не доводиться. Скажімо, податкові справи слухають 5 трійок, тому і ніякого формування єдиної практики щодо повернення ПДВ бути не може".

Касаційний перегляд справи є можливим лише за наявності передбачених законом підстав і повинен здійснюватися судовою палатою, яка розглядатиме справи за одним типом правовідносин (податкові, антимонопольні, інтелектуальна власність, банкрутство тощо). Ці палати вирішуватимуть, чи була судова помилка, в чому вона полягала, і сама практика судової палати створюватиме прецедентність судових рішень. За новим ГПК процедура касаційного розгляду складається з трьох етапів: а) за формальними ознаками перевірку касаційної скарги здійснює суддя одноосібно; б) колегія у складі трьох суддів вирішуватиме питання про наявність підстав для касаційного перегляду справи, відмову у відкритті або відкриття касаційного провадження; в) безпосередній касаційний перегляд справи здійснюватиме відповідна судова палата Вищого господарського суду. Судді, які вирішуватимуть питання про наявність підстав для ка-

саційного перегляду і відкриття касаційного провадження мають бути членами відповідної судової палати.

Присутніх цікавило, якою ж буде функція Верховного Суду? Микола Оніщук пояснив, що перегляд справ Верховним Судом України повинен здійснюватися лише в інтересах закону і тільки у зв'язку з винятковими обставинами, перелік яких має бути вичерпним. Так, у судах загальної юрисдикції найвищою судовою інстанцією є Верховний Суд України, який переглядає цивільні справи тільки тоді, якщо вони оскаржені з мотивів подолання неоднакового застосування судами касаційної інстанції одного й того ж положення закону або якщо є рішення Європейського суду. Такими виглядають і ті виняткові та виключні підстави для звернення до ВСУ, які передбачені у проекті ГПК.

Доповідач торкнувся і теми реформування інститутів, що обслуговують судоустрій. Жваві дискусії викликали такі питання, як порядок призначення і звільнення суддів, компетенція Вищої ради юстиції, повноваження та порядок діяльності кваліфікаційних комісій суддів. Спілкуючись з учасниками обговорення, народний депутат підкреслив важливу думку: "Ми дуже багато зробили, щоб суддя став незалежним, а судова влада стала окремою владою. Проте було випущено з поля зору, що незалежність від виконавчої і, певною мірою, від законодавчої влади, зовсім не означає відсутність суспільного контролю за діяльністю суддів. Це неодмінно треба забезпечити. І тут на перший план виходить атестація, призначення, звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності і позбавлення суддівського статусу – ціле коло проблем, що очікують вирішення".

Присутні жваво обговорили ті новації, які з'явилися у проекті ГПК. Особливий інтерес викликали норми законопроекту, пов'язані з оскарженням ухвал, введенням інституту окремої скарги, ліквідації "стрижкової касації", доступу фізичних осіб до господарського процесу, хоча стосується це лише певної категорії справ (наприклад, банкрутства і корпоративних спорів тощо), запровадження наказового провадження, введення судового збору замість державного мита та такого механізму сплати, що дозволить відстежувати у бюджеті витрачання коштів, призначених на функціонування судової влади. Наприкінці дискусії народний депутат звернув увагу присутніх на необхідність підвищення ролі інститутів, які б вирішували суспільні спори поза судом. Так, необхідно вдосконалити діяльність адміністративних органів, активізувати роботу комісій по трудових спорах і т.п. Правильний крок зроблено з прийняттям Закону "Про третейські суди". Суд потрібно розвантажити шляхом стимулювання розвитку несудових недержавних інституцій.

Достатньо бурхлива полеміка стосовно деяких положень проекту ГПК була дуже позитивно сприйнята Миколою Оніщуком. Народний депутат відзначив, що відкритість законотворчих процесів для громадськості, насамперед юридичної, публічні обговорення, здорова критика є неодмінними умовами сучасного парламентаризму. "Законопроекти повинні проходити через горнило громадських діалогів, форумів, "круглих столів". Без прозорості та відкритості законодавчого процесу про громадянське суспільство годі й говорити", – завершив свій виступ п. Оніщук. Учасники обговорення запропонували опублікувати проект ГПК перед винесенням його на друге читання та провести додаткові обговорення із залученням широких кіл юридичної громадськості. •

З нагоди 20-річчя створення кафедри господарського права на економіко-правовому факультеті Донецького національного університету наприкінці вересня в Донецьку відбулася міжнародна науково-практична конференція "Господарське законодавство України: практика застосування та перспективи розвитку в контексті європейського вибору". Авторитет новій кафедрі здобували такі відомі нині фахівці українського правознавства, як В.Д. Волкова, В.К. Мамутова, В.П. Шевченко, С.З. Михайлина, В.Л. Знаменський. Добре відомі юридичній громадськості і нинішні спеціалісти-господарники на чолі із завідувачем кафедри А.Г. Бобковою. Цікава та актуальна тема конференції зумовила представницький склад учасників з усієї України. В роботі конференції взяли участь і фахівці Центру: В.І. Данішевська та Ю.Ю. Попов.

Нижче подаємо тези виступу юридичного консультанта Центру комерційного права **Юрія Попова**.

Місце права господарського відання у системі речових прав

Поняття права господарського відання дісталось колишнім республікам СРСР у спадок від радянських часів. Тому воно є невідомим правопорядкам інших країн світу. Це – похідне поняття права оперативного управління. Воно було ви-

найдене у середині минулого століття та закріплене законодавчо у Цивільному кодексі УРСР 1963 року. За часів "перебудови" відбувся поділ на два різновиди – поняття права повного господарського відання та права оперативного управління (ст.ст.24, 26 Закону СРСР "Про власність в СРСР"). Новий Цивільний кодекс України (ЦКУ) відмовився від поняття права (повного) господарського відання. Можливо, мотивами такої відмови було, зокрема, бажання виконати вимогу ч.1 ст.51 Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною. Згідно з цією угодою наша країна зобов'язалася вжити заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства європейських Співтовариств. Разом з тим новий ЦКУ не дає відповіді на питання про долю великої кількості державних підприємств, яким відповідно до їхніх статутів майно належить на праві господарського відання. Щодо Господарського кодексу України (ГКУ), то він визначає право господарського відання як речове право.

З'ясувати місце права господарського відання у системі речових прав дуже важливо з огляду на практику застосування права України іноземними судами. Так, Федеральний суд Канади, розглядаючи питання про можливість звернення стягнення на літак, належний Авіаційному науково-технічному комплексу імені О.П.Антонова, як на майно держави Україна за боргами "Фонду державного майна України, органу української держави" на користь кіпрської компанії "ТМР Енерджі Лтд.", намагався провести невадалу [1] аналогію між правом господарського відання та узурфруктом за Цивільним кодексом Квебеку.

Мета цієї роботи – встановити, в чому саме полягає відмінність права господарського відання від права власності, і тим самим встановити або уточнити місце права господарського відання у системі речових прав.

Розглядаючи право господарського відання у ретроспективі, можна відзначити, що відповідне регулювання помітно змінювалось за останні 15 років, і не тільки у праві України. Так, Ю.К.Толстой зазначає, що право господарсь-

кого відання та право оперативного управління за Цивільним кодексом Російської федерації (в якому, на відміну від ЦКУ, такі поняття визначені) за своїм змістом навіть більш обмежені, ніж раніше право оперативного управління за ЦК РСФСР 1964 року. Хоча останнє свого часу різко критикувалося як атрибут адміністративно-командної системи, що заважає розвитку ринкових відносин [2]. Усупереч цій точці зору ми вважаємо, що зазначені обмеження не впливають на зміст права господарського відання, що стане зрозумілим з викладеного нижче.

Ще з студентської лави юристи твердо пам'ятають, що право власності на майно, закріплене за державними підприємствами, належить державі, яка є єдиним власником майна всіх державних підприємств. Загальною ознакою є така точка зору, що право господарського відання, яке належить державним підприємствам, є речовим правом. А його зміст є вужчим за зміст права власності на те саме майно, яке належить державі. Зважимо, однак, на те, що ідея про належність державі права власності на всі засоби виробництва, що "закріплені" за державними підприємствами, виникла задовго до появи в ЦК УРСР терміну "право оперативного управління". Тобто це сталося в період, коли закон не давав жодних підстав вважати майно державних підприємств належним їм на такому праві. Іншими словами, правова думка того часу зазнала величезного ідеологічного впливу, що призвело (як показано нижче) до невідповідності застосовуваних "ідеологічно вірних" термінів дійсним правовідносинам. Щоб довести це, необхідно, перш за все, враховувати традиційну (під впливом радянської доби часто неусвідомлювану) ідеологізованість відповідного українського законодавства. Не слід сприймати (принаймні, до відповідного аналізу) на віру декларацію про право власності держави на майно державних підприємств (ст.34 ЗУ "Про власність", ч.5 ст.22, ч.1 ст.63, ч.3 ст.73, ч.1 ст.141 ГКУ), не слід спиратися на неї, а треба проникнути у сутність відповідних відносин. Для цього необхідно проаналізувати права та обов'язки держави та державних підприємств. І тільки тоді робити висновок про те, чи дійсно право власності на майно державних підприємств належить державі, і чи дійсно право державних підприємств на належне їм майно є обмеженим речовим правом.

На користь думки, що право господарського відання вужче за змістом, а тому не є тотожним праву власності, а є обмеженим речовим правом зазвичай вказується те, що право державного підприємства на розпорядження майном у випадках, встановлених законом, обмежене згодою держави (державного органу). Більше того, у статті 136 ГКУ це "обмеження правомочності" використане як єдина ознака, що відрізняє право господарсь-

го відання від права власності: "Право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами".

Між тим легко помітити, що обмеження згодою іншої особи або органу зовсім не є "обмеженням правомочності", і жодним чином не звужує обсяг правоздатності особи. Саме ст.136 ГКУ містить неправильну правову оцінку зазначеного обмеження як "обмеження правомочності", в той час як це є обмеженням можливості набувати прав та обов'язків власними вольовими діями. Таке обмеження, як відомо, є обмеженням дієздатності. Так, неповнолітня особа вчиняє певні правочини за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників (ч.2 ст.32 ЦКУ); правочини щодо розпорядження майном та інші правочини, що виходять за межі дрібних побутових, вчиняються особою, цивільна дієздатність якої обмежена, за згодою піклувальника (ч.3 ст.37 ЦКУ).

Хоча законодавство України не містить положень, де б прямо вказувалося на обмеження дієздатності юридичної особи у певних випадках, такі випадки, безумовно, є. Прикладом може бути обмеження дієздатності юридичної особи у процедурі виконавчого провадження, бо коли державний виконавець продає майно боржника незалежно від його волі, державний виконавець діє як законний представник обмежено дієздатного боржника [3]. Таку ж правову позицію, до речі, висловив Вищий господарський суд України у конкретній справі (постанова ВСУ від 17.12.2003 р. по справі №10/285, колегія суддів у складі Б.М.Полякова, Н.Г.Ткаченко, О.В.Яценко). Відомий німецький юрист Савіньї вважав юридичну особу навіть меншою мірою дієздатною, ніж малолітнього, бо він може стати дорослим, а юридична особа ніколи не буде повнолітньою [4]. Ми не будемо зараз докладно обговорювати це питання, однак і сучасною доктриною, і законом (ст.92 ЦКУ) визнається, що юридична особа набуває цивільних прав і обов'язків через свої органи. Відтак держава, надаючи згоду державному підприємству на відчуження майна у випадках, установлених законом, діє не як представник державного підприємства, а як його орган. Звідси випливає, що державному підприємству належать всі права власника "закріпленого за ним" майна без будь-яких обмежень.

Ст.295 Цивільного кодексу Російської Федерації називається "Права власника по відношенню до майна, що знаходиться у господарському віданні". Коментуючи її, Є.А.Суханов відзначає [5], що по відношенню до переданого підприємству майна власник-засновник зберігає лише окремі повноваження, передбачені законом. По-перше, створити підприємство-невласника (включаючи визначення предмета і цілей його діяльності, затвердження статуту та призначення директора). По-друге, реорганізувати і ліквідувати його (тільки в цій ситуації допускається вилучення і перерозподіл переданого власником підприємству майна без згоди останнього, але, звісно, з дотриманням прав та інтересів його кредиторів). По-третє, здійснювати контроль за використанням за призначенням і збереженням належного підприємству майна. По-четверте, одержувати частину прибутку від використання переданого підприємству майна. Аналогічні висновки можна зробити і виходячи з норм законодавства України (ст.135, ч.2 ст.137 ГКУ, постанова

КМУ від 2.04.03 р. № 557 "Про норматив і порядок відрахування до загального фонду Державного бюджету України частини прибутку (доходу) державними некоорпоративними та корпоративними, казенними підприємствами та їх об'єднаннями").

Однак, є очевидним, що жодне з перелічених прав "власника-засновника" насправді не є правом власника, а всі права є правами засновника (учасника) та повноваженнями органів юридичної особи – вищого органу та контролюючого органу. З цього випливає, що українська (та російська) концепція права власності держави на майно державних підприємств насправді не має нічого спільного з правом власності.

Висновки

Речове право господарського відання є тотожним праву власності. "Право власності" держави на майно державного підприємства не є правом власності, а є сукупністю прав єдиного учасника та повноважень органу юридичної особи – державного підприємства. Здійснюючи такі повноваження, тобто діючи як орган юридичної особи, держава тим самим здійснює право власності державного підприємства на належне йому майно.

Поняття права (повного) господарського відання виникло внаслідок ідеологізації радянського права. Воно є інструментом підміни понять, використаним для доведення вірності помилкового, але дуже бажаного з ідеологічної точки зору твердження – про належність державі на праві власності чужого майна. Недарма навіть за радянських часів, незважаючи на шкоду тодішній ідеології та відсутність відповідного закону, деякі юридичні особи, які були учасниками зовнішньоторговельних відносин (такі як Зовнішторгбанк СРСР, Індержстрах, Інтурист), створювалися як акціонерні товариства [6]).

З викладеного випливає відповідь на питання про те, що маємо робити з інститутом права господарського відання. Єдине, що слід зробити – це назвати речі своїми іменами: державні підприємства – власниками належного їм майна, державу – єдиним учасником та вищим органом цих підприємств. Особливо слід підкреслити, що така зміна термінології не призведе до зміни будь-яких прав: ані державних підприємств, ані держави. Зате скінчаться, нарешті, судові процеси про позбавлення державних підприємств їхнього майна за борги засновника – держави.

Література

1. Попов Ю. Поняття права господарського відання в рішенні іноземного суду // Українське комерційне право. – 2004. – № 5. – С.25-36. (Стаття також доступна в Інтернеті за адресою: http://www.geocities.com/popov_yuri/13_Pravo_hoz_vedenija_2.htm).
2. Гражданское право / под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого. Том 1. – М. – 2001. – С.405.
3. Попов Ю. Правовая природа полномочий государственного исполнителя // Юридическая практика. – 2003. – №17. – С.10.
4. Savigny. System des heutigen romischen rechts. В. II. – 1840. – 352. (цит. по: Суворов Н.С. Об юридических лицах по римскому праву. – М. – 2000. – С.269)
5. Гражданское право / под ред. Е.А.Суханова. Том 1. – М. – 2002. – С.602.
6. Советское гражданское право: субъекты гражданского права / Под ред. С.Н.Братуся. – М. – 1984. – С.263.

Система державної реєстрації бізнесу

Центр комерційного права спільно з Державним комітетом України з питань регуляторної політики і підприємництва провели навчальний семінар для державних реєстраторів Донецької та Луганської областей, присвячений впровадженню Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців".

Як відомо, з 1 липня 2004 року цим Законом в Україні встановлюється принципово нова система державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, що має полегшити та зробити прозорішим ведення бізнесу в Україні. За допомогою відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (далі – Єдиний реєстр) учасники цивільного обороту та органи державної влади будуть забезпечені достовірною інформацією про всіх юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Крім того, система державної реєстрації бізнесу в Україні поступово має бути гармонізована з аналогічною європейською системою реєстрації, щоб у недалекому майбутньому стати її складовою частиною. Законом вперше вводиться єдина державна посада: державний реєстратор – особа, що відповідає за проведення реєстраційних дій та ведення Єдиного реєстру. За місяці, що минули від початку застосування нової процедури державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, виникла велика кількість проблем щодо ефективного управління Єдиним реєстром. Над вирішенням цих проблем працюють і Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва (далі – Держпідприємництво), і органи місцевого самоврядування. Центр комерційного права приділяє велику увагу реформуванню регуляторних відносин, що впливають на бізнес-середовище та сприяють налагодженню комерційного обороту. Фахівці Центру брали активну участь у роботі над законодавством про реєстрацію (публікації у №№ 15, 13, 9 Вісника ЦКП), тому цілком логічним є їх приєднання до роботи, пов'язаної з практикою застосування Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців".

Навчальний семінар для державних реєстраторів у Донецьку став першим із серії семінарів, запланованих Держпідприємництвом та Центром комерційного права. Мета цих семінарів – підвищення кваліфікації державних реєстраторів, які тільки розпочинають свою роботу. На шляху належного та своєчасного впровадження Закону вже створено програмно-технологічний комплекс ведення Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (ЄДР) на центральному рівні та типові програмне забезпечення автоматизованих робочих місць (АРМ) державних реєстраторів в органах реєстрації, також скрізь встановлено комп'ютерне обладнання. З 1 липня розпочалася поточна робота: реєструються нові юридичні особи та фізичні особи-підприємці, вносяться зміни й доповнення до установчих документів

тощо. Як зазначили присутні на семінарі державні реєстратори, настав слухний час для проведення навчальних та тренінгових заходів.

Слухачів семінару привітали Голова Донецького представництва Держпідприємництва Олександр Горлов і радник з правових питань Агентства США з міжнародного розвитку Гліб Кривенко, після чого розпочалася практична робота. Директор Департаменту реєстрації і ліцензування Держпідприємництва Олександр Єфремов подякував державним реєстраторам Донеччини та Луганщини за їх розуміння та роботу в тяжких умовах становлення нової системи. Він, зокрема, зазначив, що повномасштабна оцінка здійснюваної роботи буде можлива лише через 1-2 роки. За цей час почне функціонувати цілісний державний реєстр, інтегрований до Європейського реєстру бізнесу, що надасть змогу українським суб'єктам господарювання безпечно працювати на світових ринках. Пан Єфремов розповів про шляхи розвитку та удосконалення нині діючих систем зв'язку як з регіональними представництвами Держпідприємництва, так і з податковими, статистичними та пенсійними органами.

Від Центру комерційного права виступила старший юридичний радник Наталя Руденко з доповіддю "Цілі Єдиного реєстру і його значення. Наслідки дій реєстратора". Слухачам було цікаво дізнатися про узгодження та взаємозв'язок Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" з Цивільним та Господарським кодексами України, ознайомитися з деякими юридичними аспектами діяльності та мірою відповідальності реєстраторів у відповідності до Конституції та законів України. Доповідка наголосила на тому, що Єдиний державний реєстр потрібен насамперед саме учасникам комерційного обороту, а відкритий доступ до основних позицій реєстру – одне з вагомих досягнень, яке має значення для ведення прозорого бізне-

су, захисту прав третіх осіб та відповідальності осіб, внесених до Єдиного державного реєстру.

Начальник управління реєстрації Департаменту реєстрації і ліцензування Держпідприємництва Олександр Барбелюк та керівник групи розробників АРМ Державного реєстратора Володимир Лепьошкін провели заняття, на яких розглядалися практичні питання застосування законодавства у сфері державної реєстрації та роботи з АРМ державного реєстратора. Кожен учасник семінару мав змогу задати як юридичні, так і суто практичні запитання, пов'язані з роботою системи та АРМу, і отримати кваліфіковану відповідь. Зрозуміло, що у щоденній роботі реєстратори стикаються з багатьма проблемами. Зупинимося на них дещо детальніше. Так, у ході обговорення теоретичних та практичних аспектів проведення реєстраційних процедур виявилось, що дуже актуальними для державних реєстраторів є саме питання, пов'язані з комплексним застосуванням Закону про держреєстрацію, Цивільного та Господарського кодексів України, Закону України "Про господарські товариства" та інших спеціальних законів. Багато запитань стосувалося повноважень та функцій державних реєстраторів. У своїх відповідях лектори семінару підкресливали, що відповідно до статусу державних реєстраторів як державних службовців вони повинні діяти в межах вимог частини другої статті 19 Конституції України, а саме на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. На практиці державні реєстратори переймаються проблемами, які не входять до кола їх повноважень, наприклад, щодо витребування довідки банку про збільшення статутного капіталу при внесенні відповідних змін до установчих документів юридичної особи. Згідно з вимогами Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" (далі – Закону про держреєстрацію) відповідні довідки надаються державному реєстратору при державній реєстрації створення лише певних юридичних осіб, зокрема акціонерного товариства чи товариства з обмеженою відповідальністю. Інколи державні реєстратори, здійснюючи державну реєстрацію юридичної особи чи вносячи зміни до установчих документів, вимагають надання документів, що підтверджують місцезнаходження юридичної особи за певною адресою. Це суперечить частині восьмій статті 24 Закону

про держреєстрацію, яка забороняє вимагати додаткові документи у випадку, коли вони не передбачені попередніми частинами цієї статті.

Багато запитань виникало з приводу визначення засновників та статусу сільськогосподарських підприємств, які були створені на початку 90-х років, для їх наступного перетворення в інші юридичні особи. Крім того, державні реєстратори не завжди правильно розуміють достатність підстав для відмови у державній реєстрації юридичної особи чи відмові у державній реєстрації внесених змін до установчих документів юридичної особи через невідповідність змісту установчих документів вимогам закону та порушення порядку створення юридичної особи (частина третя статті 8 та частина перша статті 27 Закону про держреєстрацію). Порушення порядку створення юридичної особи нерідко тлумачиться ширше ніж встановлено Законом про держреєстрацію. Наприклад, беруться до уваги певні етапи створення акціонерних товариств, які пов'язані з випуском цінних паперів чи переліком акціонерів, чи зміною засновників. Закон про держреєстрацію передбачає вичерпний перелік порушень порядку створення, які можуть бути підставою для відмови у державній реєстрації, зокрема наявність певних обмежень на зайняття посад, вчинення дій, використання найменувань та невідповідність відомостей про засновників (учасників) відомостям, що містяться у Єдиному державному реєстрі.

У свою чергу, Центр комерційного права підтримує занепокоєність державних реєстраторів щодо недоліків законодавчого регулювання процесу припинення юридичних осіб та підприємницької діяльності фізичних осіб (наприклад, щодо вимоги Закону про держреєстрацію про необхідність повторного звернення до державного реєстратора після внесення до Єдиного державного реєстру відомостей про рішення вищого органу юридичної особи про припинення знову ж із рішенням цього органу щодо призначення комісії з припинення для узгодження її складу) та певних недоліків у роботі Держпідприємництва (затримується вихід у світ спеціалізованого друкованого засобу масової інформації з відомостями про проведені реєстраційні дії).

Такі та інші недоліки регулювання можна подолати шляхом внесення змін до деяких законів України, що регулюють процедуру державної реєстрації, в тому числі до Закону про держреєстрацію, Цивільного та Господарського кодексів, Закону України "Про господарські товариства", а також інших спеціальних законів. Відповідний законопроект Кабінету Міністрів України зареєстровано у Верховній Раді України (№ 5597) і є надія, що він буде прийнятий у першому читанні протягом шостої сесії до кінця січня 2005 року.

Підбиваючи підсумки навчального семінару, організатори та учасники висловили переконання, що була проведена вкрай важлива робота, яка дасть можливість виконати всі завдання, поставлені перед державними реєстраторами. Досвід першого семінару для державних реєстраторів засвідчив необхідність їх постійного проведення хоча б на місцевому рівні задля обміну досвідом здійснення реєстраційних дій для поліпшення послуг, що надаються державою, та створення справді ефективної системи створення і припинення бізнесу в Україні.

Планується провести подібні семінари у Харкові для реєстраторів Харківської, Сумської і Полтавської областей, а також у Сімферополі для реєстраторів АР Крим. •

Реформа системи дозволів: обговорення в Інтернеті

Інформаційне агентство Інтерфакс-Україна провело Інтернет-конференцію на тему: "Більш ніж 1200 дозволів для ведення бізнесу, близько 150 законів, що регулюють їх видачу: чи готова влада реформувати систему?". У роботі конференції брали участь Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва, проект "Дослідження підприємницької діяльності в Україні" Міжнародної фінансової корпорації та Центр комерційного права. Від імені Центру на питання присутніх журналістів та питання, що надійшли з Інтернету, відповідала директор Валентина Данішевська. Пропонуємо увазі читачів її відповідь на одне з багатьох запитань. Сподіваємося, ця інформація зацікавить широке коло осіб.

Питання: Чи не видається Вам хибним та таким, що не ґрунтується на здоровому глузді, положення законодавства, відповідно до якого необхідно проводити повну перереєстрацію установчих документів юридичної особи (господарського товариства) лише для того, щоб змінити її адресу? Вважаю, що для зміни адреси юридичної особи достатньо було б направляти офіційного листа до відповідної інстанції. Хто вирішить це питання, зробить велику послугу бізнесу.

Відповідь: Почнемо відповідь із зауваження, що відомості про адресу юридичної особи є важливими для її потенційних контрагентів у багатьох ситуаціях. Зокрема, для офіційного звернення до товариства, для визначення підсудності справ за позовом до товариства тощо. Ці відомості, безумовно, мають міститися у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців та доводиться до всіх зацікавлених осіб разом з іншими відомостями.

Відомо, що чинна редакція ст.88 Цивільного кодексу та норми ЗУ "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців" вимагають вказувати адресу юридичної особи в її установчому документі. Проте постає питання про доцільність існування такого правила. З огляду на завдання правового регулювання підприємницької діяльності, що закладені в ЦК України та ЗУ "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців", вимоги щодо необхідності внесення зміни до установчого документу юридичної особи при зміні її адреси є обтяжливими і не виправданими.

Видається, що юридична особа повинна мати змогу змінювати власну адресу без внесення змін до статуту (наприклад, у зв'язку із придбанням об'єкту нерухомості, укладенням договору оренди). Крім того, нерідко трапляється, що адреса може змінитися незалежно від волі товариства та бажання його учасників (наприклад,

Заступник голови Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва Сергій Третяков, юридичний радник проекту "Дослідження підприємницької діяльності в Україні" Сергій Кисіль, директор Центру комерційного права Валентина Данішевська.

внаслідок зміни нумерації будинків чи перейменування вулиць за рішенням органу місцевого самоврядування).

Центр комерційного права поділяє думку про те, що адреса юридичної особи не повинна входити до змісту установчого документу. Адже установчі документи (статут, установчий акт) – це локальні нормативні акти, що містять правила, які регулюють відносини у середині організації, а також відомості, що ідентифікують організацію, наприклад, назва юридичної особи, її організаційно-правова форма тощо. Оскільки адреса, за якою відбувається зв'язок з юридичною особою, не є ні правилом, ані реквізитом, які ідентифікують юридичну особу, то логічно, що вона не повинна вказуватись в установчих документах. На наше переконання, відомості про адресу повинні зазначатися у реєстраційній картці юридичної особи, на підставі якої вносяться зміни до Держреєстру. Таким чином, достатньо буде лише заповнити реєстраційну картку, вказавши там нову адресу, і подати її державному реєстратору.

До речі, на розгляд Верховної Ради України вже внесено проект про внесення змін до Цивільного кодексу, який відтворює зазначену позицію. •

Table of contents:*On the Road to Rule of Law***International Forum for Financial Rehabilitation and Bankruptcy**

Presentation by the CLC Director

Valentyna Danishevskya .....2-4*Public Discussion of Draft Laws***Ukrainian Procedural Reform: Problem Set by the Time**MP *Mykola Onyshchuk*, presents a new draft law of the Economic-Procedural Code at the legal faculty of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" .....5-6*Expert Approach***Role of the Economic Administering Right in the System of Proprietary Rights***Yury Popov*, CLC legal advisor, made a presentation at a conference in Donetsk entitled: "Economic Legislation in Ukraine: Application Practice and Development Prospects in the Context of European Option" .....7-8*CLC Workshops***The System of State Registration of Businesses**

Workshops for State registrars held by the Commercial Law Center and the State Committee for Regulatory Policy and Entrepreneurship review the implementation challenges with respect to the Law of Ukraine "On State Registration of Legal Entities and Natural Persons - Entrepreneurs" ...9-10

*Topic of the Day***Internet Forum to Discuss the Reform of Permit System** ...11

ВІСНИК

Центру комерційного права

Редакційна Рада:

Наталя Андрієвська,

Андрій Волков,

Валентина Данішевська,

Галина Довгопол,

Юрій Попов,

Інна Топал,

Джастін Т. Хол

Редактор:

Михайло Кришень

Адреса:

вул. Шовковична, 42-44, м. Київ, 01004,

тел.: (044) 490-65-75,

факс: (044) 490-65-74

E-mail: clc@clc.com.ua,web-site: <http://www.commerciallaw.com.ua>

Проект здійснюється за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку
Project funded by the US Agency for International Development

